

04.08.2026 Sayı No: 14

Qırımniñ Unutulğan Tarihi Frantsiyada mı Saqlana?

QIRIMNIÑ UNUTULĞAN TARİHİ FRANTSİYADA MI SAQLANA?

Qırım Hanlığının 1475–1778 yılları arasındaki tarihini anlatqan qıymetli anonim yazma eser bugün Frantsiyanıñ pavyitahtı Paristeki *Bibliothèque nationale de France* fondlarında muhafaza etile.

Qartbaba ve Qartananadan
Qalğan Yadiğâr Hatıralar

Çinniñ Yüreginde 700 Yıldır Milliy
Kimliğini Saqlağan Oğuzlar

Qırım Akıncıları! Bozqırniñ
Yel Kibi Esken Süvarileri

Qırımnn Unutulğan Tarihi Parijde Saqlanamı?

Qırım Hanlığının üç asırğa yaqın tarihını öz içinde saqlağan bu nadir yazma eser, bugün Qırımda degil, Frantsiyanın payitahtı Parijdeki Bibliothèque nationale de France fondlarında muhafaza etile. Eki asırdan ziyade vaqıttır tarihçilerniñ diqqatin ceken bu eser Parijge nasıl barıp çıqtı? Bu sualnnıñ cevabı bizni Qırım tarihiniñ eñ esrarengiz ve eñ qızıqlı yolculıqlarından birine alıp bara.

YALNIZ 17 VARAQ, AMMA 300 YILLIQ TARİH

İlk baqışta pek kiçik körüngen bu yazma eser yalnız 17 varaqtan ibarettir. Lâkin bu mütevazı hacim öz içinde Qırım Hanlığının taqriben üç asırlıq tarihını saqlay. Anonim müellif, Mengli Giray Handan başlayıp Şahin Giray Han devrine qadar, yâni 1475–1778 seneleri arasındaki vaqialarnı kronologik sıra ile aňlata. Hanlarnıñ deñişüvleri, Osmanlı Devleti ile qurulğan siyasiy münasebetler, cenkler, diplomatik inkişaflar ve Hanlıq idaresine dair birçok qıymetli malûmat bu kiçik yazmanıñ varaqlarında yer ala.

Qırımnn Eñ Qıymetli Tarih Hazineslerinden Biri Neden Parijde?

Qırım Hanlığının taqriben üç asırlıq tarihını aňlatqan mühim bir yazma eser bugün ne Bağçasarayda, ne de İstanbulda bulunmaqta. Osmanlı Türkçesi ile yazılğan ve 1475–1778 seneleri arasındaki Qırım Hanlığı tarihını beyan etken anonim kronika, taqriben eki asırdır Frantsiyanın payitahtı Parijdeki Bibliothèque nationale de France (Frantsiya Milliy Kitaphanesi) fondlarında muhafaza etile.

Tarihçiler bu eserni Qırım Hanlığı tarihını öğrenüv içün eñ mühim yazılı menbalardan biri dep qabul ete. Yazma eser yalnız hanlarnıñ isimlerini tizip bergen sade bir kronika degildir. O, şol devrniñ siyasiy vaqialarını, Osmanlı Devleti ile münasebetlerini ve Qırım Hanlığının iç idaresini tafsılâtı şekilde aňlatqan pek qıymetli tarih hazinesidir.

1819 Senesinde Başlanğan Yolculıq

Bu yazmanıñ Parijge uzanğan hikâyesi 1819 senesinde başlana.

Frantsız şarqşınası (şarkiyatçı), diplomat ve til bilimcisi Pierre-Amédée Jaubert, Qırımğa yapqan seyahati esnasında bu anonim Osmanlı Türkçesi yazmasını elde ete. Yazmanı Frantsiyağa alıp ketken Jaubert, soñra onı Frantsiya Milliy Kitaphanesiniñ kolleksiyasına qoşa.

Bugün bu eser kitaphanede “Supplément Turc 515” qayd numarası ile muhafaza etile ve Qırım Hanlığının tarihını öğrengen araştırmacılar içün eñ mühim yazılı menbalardan biri olaraq qabul etile.

Menbalar

- Alper Başer – Kemal Gurulkan, Anonim Bir Qırım Hanlığı Tarihi (1475–1778), Marmara Türkiyat Araştırmaları Dergisi, Cilt 8, Sayı 2, 2021.
- Bibliothèque nationale de France, Supplément Turc 515 yazması aqqında katalog ve ilmiy degerdirmeler.
- Pierre-Amédée Jaubert, Journal Asiatique (1833) neşri ve bu neşirge dair akademik tetqiqatlar.

Qartbabam ve Qartanamnen Qalğan Yadigâr Hatıralar, bir aile efsanesi degil, belki de bütün Qırımtatar milletiniñ yaşatqan müşterek hafızasınıñ bir parçasıdır. Evler, oba ve köyler deyişse de, nesilden nesilge keçken sözler, dualar, terbiyeler ve örf-adetler milliy kimlikni yaşatqan en büyük miras olaraq qala. Bugün de bu yadigâr hatıralar yaş nesillerge öz tarihini, öz tilini ve öz milletini unutmamaqnı ögrete.

Qartbabam ve Qartanamnen Qalğan Yadigâr

Hatıralar, bir aile efsanesi degil, belki de bütün Qırımtatar milletiniñ yaşatqan müşterek hafızasınıñ bir parçasıdır. 1944 mayıs 18 Sürgünligi kibi eñ qara künlerde bile halkımız, vatanğa bolğan sevgisini sabırlıqnen qorunıp saqladı. Sürgünlik yollarında, Sibir ve Orta Asya çöllerinde çekilgen acılar, 1989 Büyük Avdet areketinen vatan toprağına qaytuv azmi ile taçlandı.

Evler, oba ve köyler deyişse de, nesilden nesilge keçken sözler, dualar, terbiyeler ve örf-adetler milliy kimlikni yaşatqan en büyük miras olaraq qala. Bugün de bu yadigâr hatıralar, Akmesçit'ten Bağçasaray'ğa qadar yaş nesillerge öz tarihini, öz tilini ve öz milletini unutmamaqnı ögrete

Qartbabam ve Qartanamnen Qalğan Yadigâr: Nesillerden Keçken Milliy Hafıza

Hatıralar, bir aile efsanesi degil, belki de bütün Qırımtatar milletiniñ yaşatqan müşterek hafızasınıñ bir parçasıdır. Qırım Hanlığı devrinden berli medeniyet meşalini taşığan halkımız, 1783 senesi Rusiye İmperiyası tarafından Qırım'nıñ ilk işgali ile büyük bir basqı devrine kirdi. Bu devirde başlağan icret dalğaları, asırlarca devam etken topraqsızlaştırma ve uquqsızlaştırma siyasetleri milliy varlığımıznı yoq etmege tırıştı. Ancak eñ büyük darbe, 1944 mayıs 18 Sürgünligi kibi eñ qara künlerde keldi; bir kede bütün bir millet vatanından qoparılıp, Sibir ve Orta Asya çöllerine yollatıldı.

Halkımız bu facialı köç yollarında yarısını coysa da, vatanğa bolğan sevgisini ve asıl kimliğini sabırlıqnen qorunıp saqladı. Sürgünlik yerlerinde başlağan Milliy Areket küreşi, onlarnen yıl devam etken muaceret eziyetlerinden soñra, 1989 Büyük Avdet areketinen vatan toprağına ket-kete qaytuv azmi ile taçlandı. Evler, oba ve köyler deyişse de, sürgünlikte ve avdette nesilden nesilge keçken sözler, dualar, terbiyeler ve örf-adetler milliy kimlikni yaşatqan en büyük miras olaraq qala. Bugün de bu yadigâr hatıralar, Akmesçit'ten Bağçasaray'ğa qadar bütün yarımada da yaş nesillerge öz tarihini, öz tilini ve öz milletini unutmamaqnı ögrete.

Kırım'ın Sesi Gazetesi olarak biz, Qırımtatar cemiyetiniñ köklerini yaşatqan bu yadigâr hatıralarını yalnız keçmişni anlatqan bir hikâye dep degil, kelcek nesiller içün yaşatılması kerek olğan milliy servet dep bilemiz.

Qartbabalar – Milliy Hafızanıñ Canlı Kitabı

Her qartbaba öz ömründe yüzlerce hadise kördi. Savaşlar, sürgünler, hasretler, qaytu ümidi ve sabır... Bunların er biri aile sohbetlerinde balalarğa anlatılıp milliy hafızanıñ yaşamasına yardım etti.

Qartbabaların en büyük mirası mal-mülk degil edi. En büyük miras dürüstlük, emek, vatan sevgisi ve milletke sadıqlıq edi.

Çay sofrasında anlatılğan eski hikâyeler, baqçalarda keçirilgen uzun sohbetler ve eski türküler bugünkü nesil içün paha biçilmez bir mektep oldı.

Qartanalar – Evniñ Bereketi

Qartanalar ailede yalnız yemek pişirgen kişiler degil edi. Onlar aile terbiyesiniñ, merhametniñ ve sabırniñ timsali oldılar.

Her sabah oqılğan dualar, pişirilgen çörekler, bayram hazırlıkları ve misafirperverlik evniñ ruhını meydana ketire edi.

Bugün bile birçok Qırımtatar ailesinde qartanadan öğrenilgen tarifler, bayram adetleri ve aile gelenekleri yaşamağa devam ete.

Til ve Terbiye Birlikte Yaşadı

Qartbaba ve qartanalar balalarğa evvelâ ana tilini öğretre edi.

Bir ninni, bir atasözü yahut bir dua nesiller arasında körünmez bir köprü qurdı. Ana tili yalnız sözlerden ibaret degil, milletniñ ruhını taşığan en mühim hazinedir.

Hatıralar Gelecekke Yol Körsete

Teknologi inkişaf etse de insan öz köklerini unutqan zaman kimliğini de yavaş-yavaş yoq etmege başlay.

Bunun içün eski fotoğraflar, aile mektupları, dua defterleri, el işleri ve hatıralar qorunmalı.

Her aile öz tarihini yazıp balalarına qaldırsa, milletniñ müşterek hafızası daa da kuvvetlenecek.

Qartbabam ve Qartanamnen Qalğan Yadigâr Hatıralar, Qırımtatar milletiniñ asırlar boyunca qorup kelgen milliy ruhını, aile terbiyesini ve kültürel mirasını temsil ete. Bugün bu yadigârlar yaşatılğan müddetçe millet de yaşaycaq. Nesilden nesilge ötken her hatıra, her dua ve her nasihat Kırım Tatarlarının birlik ve beraberliğini kuvvetlendirecek en kıymetli miras olarak qala.

KEÇMİŞTEN KELİP, SAFQTA YİTİRDİLER:

YEVROPA'NI SARSAN QIRIM AKINCILARININ GERÇEK HİKÂYESİ

Yevropa'nı Titrengen Qırım Akıncıları: Bozqırnıñ Yel Kibi Esken Süvarileri

Keçeleri Kelip, Tañ Atqanda Yoq Olalar Ediler: Yevropa'nı Sarsqan Qırım Akıncılarınıñ Gerçek Hikâyesi

Tañ daha atmağan edi. Ufukta körüngen ince toz bulutu, Şarqiy Yevropa serhat köylerinde yaşağan insanlar içün tek bir mânâ taşıy edi: Qırım akıncıları yaqınlaşa edi.

Ne ağır toplar, ne uzun muhasara hazırlıqları... Bozqırnıñ yeli kibi kelip, aynı tezlikten közden yoq olğan bu süvariler, üç asırdan ziyade bir zaman boyunca Yevropanıñ askeriy muvazenelerini tesir astında tuttu.

Olarnı başqalardan ayırğan şey yalnız cesaretleri degil edi. Tezlikleri, demir kibi intizamları ve bozqır cenk sanatını mükemmel qullanğan maaretleri Qırım akıncılarını öz devriniñ eñ qorqulı süvari quvvetlerinden biri etken edi.

Peki, Qırım akıncıları aslında kim edi? Neden Yevropa kronikalarında bu kadar sık zikr etildiler?

Bozqırnıñ yeli kibi kelip, iz qaldırmadan çekilip keteler edi. Üç asır boyunca Şarqiy Yevropanıñ askeriy muvazenelerini deñiştirgen Qırım akıncıları, aslında kimler edi?

Şafaq Atqanda Kelgen Tınçlıq

Şarqiy Avropa'nıñ uçsuz-bucaqsız düzlüklerinde yaşağan adamlar içün bazan eñ büyük qorqu, yaqınlaşqan ordularnıñ şamatası degil, belki de derin bir tınçlıq edi.

Şafaq vaqtında ufuqta köterilgen ince toz bulutu köylerde tek bir mana taşır edi:

— Qırım aqıncıları yaqınlaşa.

Ne ağır toplar bar edi, ne de uzun muhasara azırlıqları...

Onlar bozqırnıñ yeli kibi süratnen ilerley, apansız basqınlar yapar ve aynı süratnen geri çekilir ediler.

Yaklaşq üç asır devamında Qırım Hanlığı'nıñ yengil süvari birlikleri Qara deñizniñ şimalindeki askeriy dengege tesir etken eñ müim küçlerden biri oldı. Rus Çarlığı, Lehistan–Litva Birliği, Moskova Knezlighi ve bazan Avstriya Gabsburgları hudutları bu çevik cenk usulinen qarşılaştılar.

Bugünki tarihçiler, Qırım süvarileriniñ areket qabiliyetini Avrasiya bozqır askeriy ananesiniñ eñ inkişaf etken numunelerinden biri dep qıymetlendirirler.

Qırım aqıncıları bozqırnıñ yeli kibi keldi, iz qaldırmadan ketti. Lâkin olarnıñ cenk sanatı ve askeriy mirası tarih sahifelerinde ebediyen yaşap qala.

Qırım Aqıncıları Kimler Edi?

"Qırım aqıncıları" dep aytqanda köpleriniñ aqlına tek cenkçiler kele. Amma bu birlikler, Qırım Hanlığı'nıñ askeriy tiziminiñ temeli edi.

Hanlıqta daimiy ve ağır zırhlı ordular yerine, balalıqdan atqa minmege ve oq atmağa öğrenip ösken yengil süvari birlikleri eñ müim rol oynay edi.

Bu cenkçiler:

- uzaq mesafelerni qısqa vaqıtta basa alır edi;
- azıqnen bir qaç kün yürüy bilir edi;
- bozkırnı ve arazini pek yahşı bile edi;
- kerek olğanda bir qaç qolğa ayrılıp, soñra yañıdan birleşe bilir edi.

İşte bu hasiyetler olarnı Avrupa ordularından ayırğan eñ müim hususiyetler edi.

Bozkırnıñ Eñ Büyük Küçi: Sürat

XVI asırda Avrupa ordularınıñ ekseriyeti ağır piyadeler, mızraqçılar ve topçu birliklerinden qurulğan edi.

Qırım süvarileri ise tam başqa askeriy usul qullana edi.

Bir Qırım cenkçisi yanında tek lâzım olğan silâhlarını taşıy edi:

- Kompozit yay
- Yengil qılıç (qılıç yaqı pala)
- Mızraq
- Qalqan
- Kement

Köp vaqıtta olarnıñ bir qaç atı ola edi.

Bir at yorulğanda deral ekincisine minip, künlerce süratini yoğaltmadan yoluna devam ete bilir edi.

İşte bu areket qabiliyeti, Qırım ordusınıñ eñ büyük üstünlüğü edi.

Tarihçi Brian L. Davies, Qırım Hanlığı'nıñ askeriy muvafaqiyetiniñ esasında ağır zırhlı çarpışmalardan qaçınğan ve bozkırnıñ süratli cenk usulına tayan bir sistem turğanını qayd ete.

Cenk Başlanmazdan Evvel Qazanılğan Zaferler

Qırım aqıncılarınıñ muvafaqiyeti tek cenk meydanında başlamağan.

Serhet bölgelerindeki ahvallerni öğrenmek içün haber alma aqları qullanılğan; tacirlerden, elçilerden ve serhet boyunda yaşığan topluluqlardan malumat toplanğan.

Maqsat belgilengen soñ birlikler mümkün qadar süratnen areket ete, beklenmegen yollarını saylay edi.

Köp vaqıtta qarşı taraf büyük bir ordu beklegen vaqıtta, qarşısında kiçik amma pek çevik birliklerni körgen.

Şu sebepten bazı Avrupa kronikaları Qırım süvarilerini "bir yerde körünüp, soñ ansızdan közden yoqalğan birlikler" dep tasvir ete.

BOZQIRNIÑ YEL KİBİ ESKEN SÜVARİLERİ

Osmanlınıñ Eñ Süratli Müttefiqi

Qırım Hanlığı, Osmanlı Devleti ile qurğan ittifacı sayesinde tek Qara deñizniñ şimalini qoruğan bir tampon devlet olmaqnen qalmadı.

Aynı zamanda Osmanlı seferlerinde çevik süvari küçünü temin etken eñ müim askeriy ortaqlardan biri oldı.

Macaristandan İran serhedine qadar uzanğan birçok seferde Qırım süvarileri keşif, öñcü arekâtı ve qanatlarını qoruma vazifelerini başariyen yerine ketirdi.

Osmanlı kronikalarında bu birliklerniñ sürati, çevikligi ve arazini ustalıqnen qullanması defalarca maqtaladı. Qırım aqıncıları qısqa vaqıtta uzaq mesafelerni basa alğanları içün, Osmanlı ordusınıñ eñ tesirli süvari küçlerinden biri sayıldı.

Qırım Hanlığı ile Osmanlı Devleti arasında qurulğan askeriy işbirliği asırlar boyunca Qara deñiz havzasında siyasiy ve askeriy muvazeneni saqlap turğan müim amillerden biri oldı.

YEVROPA'NI TİTRENGEN QIRIM AKINCILARI

ÇİN SEDDİ'NİN ÖTESİNDE BİR TÜRK YURDU!

ÇİNNİŇ YÜREGİNDE

YAŞAĞAN, 700 YILDIR

MİLLİY KİMLİĞİNİ

SAQLAĞAN

OĞUZLARNIN İKÂYESİ

Çin'in Qalbinde Yaşayan Oğuzlar: 700 Yıldır Kimliklerini Saqlayan Salar Türkleriniň Şaşırtıcı İkâyesi

Binlerce kilometr uzaqlıqta... Çinniň batısında yaşayan bir Türk cemaatı, Oğuzlardan qalğan tilini, dinini ve medeniyetini yüzyıllardır yaşatıp keke. Peki Türk dünyasınıň eň az tanılğan halklarından biri olğan Salar Türkleri kimlerdir?

Çin Seddi'niň Ötesinde Bir Türk Yurdu

Türk dünyası degende ekseriyetnen Anadolu, Azerbaycan, Qazaqstan, Qırğızstan ya da Qırım akılğa keke. Amma Asiyaniň şarqında, Çinniň batısındaki dağlar ve vadiler arasında yaşayan bir cemaat, asırlar boyunca öz Türk kimliğini saqlap keke.

Onlar — Salar Türkleri.

Çin Halq Cumhuriyeti tarafından resmiy olaraq tanılğan 56 etnik cemaatniň biri olğan Salarlar, bugün esasen Qinghai vilâyetindeki Xunhua Salar Muhtar Nahiyesi ile qoňşı Gansu bölgesinde yaşaylar. Soň resmiy sayımlarga köre nüfusları taqriben 170 miň kişi olaraq bildirilmekte.

Salarlar, Türk dünyasınıň eň şarqta yaşayan Oğuz asıllı Türk cemaatlerinden biri olaraq diqqat çekmektedir.

Davamı Kelecek Sayıda...